

πάντων, ὅτι προῖξεναι σεμνήν, ἱλαρὰν καὶ ἄμεμπτον εὐθυμίαν. Τὰ τέσσαρα ταῦτα εἶδη τῶν ἀγαθῶν διαφέρουσιν ἀλλήλων, οὐδόλως ὁμῶς ἀντιμάχονται, ἀλλὰ μάλιστα καὶ συνέρχονται εἰς πᾶσαν ἐνάρτεον πράξιν. Δὲν γίνεται τῶνόντι οὐδεμία τοιαύτη πράξις, ἥτις δὲν εἶναι τιμία, ἡδεῖα, καὶ ὠφέλιμος· ἕκαστον δὲ τῶν τεσσάρων τούτων ἀγαθῶν περιέχει τὰ ἄλλα τρία, ἂν μόνον, λέγοντες *ὠφέλιμον* καὶ ἡδὺν, ἐννοῶμεν τὴν ἀληθινὴν ὠφέλειαν καὶ ἡδονήν, αἵτινες εἶναι συνδεδεμένοι μετὰ τὴν ἀρετὴν. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ κρίνωμεν τὰ τοιαῦτα ἀγαθὰ κατὰ τὰς προλήψεις καὶ τὰς περὶ αὐτῶν ψευδεῖς ἰδέας τῶν ἀνθρώπων.

Ἀρετὴ τελεία εἶναι, ὡς καὶ ἄλλοτε εἵπομεν, τὸ νὰ πράττῃ ὁ ἄνθρωπος σταθερὰ τὸ καλὸν, διότι εὐρίσκει αὐτὸ σύμφωνον μετὰ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ μετὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ (1). Παύει λοιπὸν νὰ ᾔναι ἐνάρτεος, ὅστις ἐκ φόβου τιμωρίας πράττει τὸ καλὸν ἢ φεύγει τὸ κακόν· διότι ὁ τοιοῦτος δὲν παριστάνει εἰς ἑαυτὸν τὴν πράξιν ὡς καλὴν ἢ κακὴν, οὐδὲ ἔχει ἄλλον λόγον παρὰ τὸν φόβον τῆς τιμωρίας· ὅθεν δὲν μισεῖ τὴν κακὴν πράξιν, ἀλλὰ τὴν ἐξ αὐτῆς τιμωρίαν, ἣν ἐὰν ἡδύνατο νὰ ἀποφύγῃ, δεικνύει, ὅτι ἤθελε πράξει τὸ κακόν. Ὁμοίως ὅταν πράττῃ τὸ καλὸν ὑπὸ μόνῃς τῆς ἐλπίδος τῶν βραβεῖων κινούμενος, δεικνύει, ὅτι ἤθελε καταφρονήσει αὐτὸ, ἂν δὲν ἤλπιζε βραβεῖα. Πρέπει λοιπὸν νὰ παρατηρῶμεν πάσας ταύτας τὰς περιστάσεις, διὰ νὰ διακρίνωμεν τὴν ἀληθινὴν καὶ ἐλευθέραν ἀρετὴν ἀπὸ τῆς ψευδοῦς καὶ δουλικῆς.

Οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ θεωροῦσι τρία εἶδη τοῦ θεοῦ φόβου· πρῶτον τὸν *δουλικόν*, δεῦτερον τὸν *υἱκόν*· καὶ τρίτον τὸν προσερχόμενον ἐκ τῆς φρικώδους θεωρίας τῆς ἀμαρτίας. Δουλικὸς φόβος Θεοῦ εἶναι, ὅταν τις φοβῇται τὴν αἰώνιον κόλασιν, καὶ διὰ τοῦτο φεύγῃ τὴν ἀμαρτίαν. Υἱκὸς, ὅταν πράττῃ τὸ καλὸν καὶ φεύγῃ τὴν ἀμαρτίαν, φοβούμενος μὴ παραπικράνῃ τὸν Θεόν, τὸν οὐράνιον αὐτοῦ πατέρα. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν τοῦ θεοῦ φόβου ὁ δεῦτερος καὶ ὁ τρίτος εἶναι οἱ λογικώτεροι καὶ δικαιότεροι· διότι εἰς αὐτοὺς δὲν θεωρεῖται θέλησις ἀμαρτίας, ἐνῶ ὁ φοβούμενος δουλικῶς τὸν Θεὸν δεικνύει, ὅτι ἔχει θέλησιν νὰ πράξῃ τὸ κακόν, ὅπερ φεύγει. Ὁμοίως λέγομεν καὶ περὶ τῆς ἐλπίδος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν· ἂν ἡ ἐλπίς τῶν βραβεῖων ἐκείνων ὑπάρχῃ μετὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἀμαρτάνειν, τοιαύτη ἐλπίς εἶναι δουλική, καὶ ἀκολούθως, μεμπτή. Καλλίστη δὲ ἐλπίς, καὶ ἀρετὴ θεολογικὴ εἶναι, ὅταν ἐλπίζωμεν βεβαίως τὴν μέλλουσαν μακαριότητα, πράττωμεν δὲ τὴν

(1) Τὰ δὲ κατὰ τὰς ἀρετὰς γινόμενα, οὐκ ἐὰν αὐτὰ πως ἔχῃ, δικαίως ἢ σωφρόνως πράττεται, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὁ πράττων πως ἔχων πράττῃ, πρῶτον μὲν, ἐὰν εἰδώς· ἔπειτα, ἐὰν προαιρούμενος, καὶ προαιρούμενος δι' αὐτά· τὸ δὲ τρίτον, καὶ ἐὰν βεβαίως· καὶ ἀμετακινήτως ἔχων πράττῃ. (Ἀριστοτέλ. Ἠθικ. Βιβλ. 6'. Κερ. 5'.)